

Het MISEREOR hongerdoek2021

'U geeft mijn voeten de ruimte' - De kracht van verandering

Over voeten en ruimte: de weken voor Pasen 2021 werd op veel plaatsen gewerkt met dit hongerdoek, ontworpen door Lilian Moreno Sánchez, Chileense die woont in Duitsland.

Wat zie je? Een röntgenfoto van een voet gevat in een drieliuk. Het verleden, het heden en de toekomst worden hierin geduid, zo vertelt de kunstenaar ons. In 2019 vond er in Santiago de Chile, op het Plein van de Waardigheid een demonstratie plaats tegen maatschappelijke onrechtvaardigheid in het land.

Zoals vaak gebeurt, eindigde de demonstratie met geweld, waardoor je op de afbeelding een zwaargewonde middenvoet ziet, op verschillende plaatsen gebroken. Een wirwar van draden, als een ontluisterende kluwen die ontrold moet worden. Een patstelling, een niet weten hoe verder. Dat vergt een lang genezingsproces.

Het is een metafoor van hoe dat soms in ons persoonlijke leven gebeurt of tijdens de pandemie die wereldwijd heerst of in landen waar regimes de macht in handen nemen, goedschiks of kwaadschiks.

Lilian schilderde op ziekenhuis-beddenlakens vol grauwe vlekken en plooiën, maar het doek is ook gedrenkt in het stof van het Plein van de Waardigheid.

Mijn vraag is: kun je deze beeltenis op de geschiedenis leggen van het Palestijnse volk, al zo lang onderdrukt, klein gehouden, gevangen in de greep van de regering van Israël? 'U geeft mijn voeten de ruimte' zegt Psalm 31 vers 9. Op het meest linkse paneel van de drieliuk zie je vijf wat vergrote tenen, die zich naar boven toe uitstrekken. Er gaat energie van uit, de toekomst in.

Is dat de paasgedachte die ons bezighoudt?

Toekomst voor jezelf, je geliefden, ons land, de wereld, het Palestijnse volk?

verder op pag. 2

(vervolg pagina 1) Al kijkend naar het doek zie je ook 12 kleine bloemetjes gemaakt van bladgoud. Hele tere glinsterende pareltjes die duiden op momenten waarop iets goed gaat, recht en vrede voor mensen die soms de wanhoop nabij zijn. Ik denk hierbij aan het optrekken van leden van Kairos-Sabeel wereldwijd met onze vrienden in Jeruzalem, de wederzijdse vriendschappen die zijn ontstaan en de gezamenlijke inspanningen, kerkelijk en maatschappelijk, om te zien of die voeten de ruimte krijgen.

Als mede-thema staat achter dat ene vers uit de psalm: *de kracht van verandering*. Durven we daarin te geloven? Durven we die bloemetjes heel voorzichtig aan te raken opdat er opnieuw een vredesgolf in gang gezet wordt, waardoor de Palestijnen een beter, rechtvaardiger en menswaardiger leven krijgen? We gaan HOOPVOL VERDER.....

Marijke Egelie-Smulders

"Pelgrimeren met een missie" zonder eind

column

Toen ik in 2005 na 3000 kilometer 6000 euro bij elkaar had gefietst voor het *Arab Educational Institute* in Bethlehem, en aankwam in Compostela, vroeg ik me lopend door de *Porta de la Gloria* af: is dit het dan of is dit weer een nieuw begin?

Met promoveren lijkt het wel net zo. Je schrijft jaren aan een boek en daarna gaat vanaf dag twee de rit gewoon verder. Vrienden, ook die van Kairos-Sabeel, droegen als cadeau bij aan een Engelse vertaling, waardoor ik meteen aan de slag moest. Pax Christi Nederland verdubbelde het bedrag. Begin maart rolde het boek van de pers.

Luce, het Centrum voor Religieuze Communicatie van Tilburg University wilde daarom met mij een internationaal seminar organiseren, met aankondigingen waarin meteen de directe digitale toegangen tot het Nederlandse en het Engelse boek beschikbaar zijn. "Ik stuur het mee met de *Wave of Prayers*", mailde Omar Harami me uit Jeruzalem, "in tien talen, naar 10.000 adressen". Dat schiet op.

Ik merkte dat ook andere deuren opengingen. Via John Eade, de befaamde Engelse pelgrimsonderzoeker die ooit met het oog op Jeruzalem de term "*the pilgrims arena*" bedacht, belandde het boek in zijn

netwerk. Zo kwam ik weer in aanraking met een internationaal kennisnetwerk dat pelgrimage ziet als ook een interessant medium om *civil societies* met elkaar te verbinden.

Vanuit Nazareth werd ik gemaïld door de *Pilgrims of Ibilin*, een beweging die is ontstaan rond Elias Chacour. Ze willen deze zomer graag een eigen *webinar* voor hun 2000 leden over 'Come and see' organiseren.

Iedere dag nieuwe mails... Ik kende al de Israëliische antropoloog Jackie Feldman die een intrigerend boek schreef: "*A Jewish Guide in the Holy Land. How Christian Pilgrims Made Me Israeli*". Hij bracht me in contact met de Amerikaanse Sara Williams die ook pas een proefschrift over 'Kom en zie' bleek te hebben geschreven. Elisabeth Marteyn die in Edinburgh bezig is met haar proefschrift over de Palestijnse bevrijdingstheologen, herinnerde me er fijntjes aan dat veel proefschriften nooit gelezen worden. Dus tel ik als "pelgrim met een missie" mijn, wat heet... onze zegeningen.

Gied ten Berge

Zoom seminar op 29 april 2021 15.00 uur – 16.45 uur

Het seminar *Pelgrimage met een missie* gaat in op een type pelgrimage, dat meer wil zijn dan toerisme naar heilige plaatsen, en bezoekers uitnodigt om 'pelgrims van vrede en gerechtigheid' te worden. De sprekers zullen belangrijke en interessante aandachtspunten en kritiekpunten belichten om verantwoord toerisme en de vernieuwing van de culturele, spirituele en theologische betekenis van de pelgrimage te kunnen versterken. De voertaal is Engels. Vragen kunnen in het Nederlands gesteld worden.

Programma: 14:50 Tijdens het inloggen bespeelt **Nizar Rohana** de *ūd*.

15:00 Welkom door **dr. Arnold Smeets** (*Luce*, Tilburg). Introductie op het thema: **dr. Gied ten Berge** (Maarsse).

15:10 **Munther Isaac** (Bethlehem).

15:25 **Leora Alcheck** (Montreal).

15:40 Korte pauze. **Nizar Rohana** (Utrecht) bespeelt de *ūd*.

15:45 Gesproken column: **Shatha Bannoura** (Beit Sahour).

15:55 **Dr Rami Isaac** (Breda).

16:10 **Dr Toine van Teeffelen** (Bethlehem).

16:25 Vragen en discussie onder leiding van **dr. Arnold Smeets**.

16:45 Slotopmerkingen en dankwoord **dr. Gied ten Berge**.

Praktisch De voertaal is Engels. Vragen kunnen in het Nederlands gesteld worden.

Deelname is gratis. Aanmelden is verplicht via www.tiu.nu/Pilgrimage.

Enkele uren voor aanvang van de bijeenkomst ontvangen de deelnemers een zoomlink voor de bijeenkomst.

Christenen zorgen voor hooggekwalificeerd werk in bezet gebied

Een studie die betrekking heeft op 300 christelijke instellingen in Jeruzalem, op de bezette Jordanoever en in de Gazastrook laat zien dat ze een leidende rol spelen voor de werkgelegenheid van bijna 10.000 christenen en moslims.

De studie wijst ook uit dat jaarlijks 416 miljoen dollar wordt uitgegeven in vitale sectoren als medische zorg, sociale dienstverlening, beroepsopleiding en ontwikkelingshulp.

Vier van de zes ziekenhuizen in Jeruzalem, d.w.z. 67% van de ziekenhuizen, zijn verbonden met kerken. Zij behandelen jaarlijks 330.000 mensen en bieden hooggekwalificeerde gezondheidszorg.

Tijdens een persconferentie bevestigde Ds. Mitri Al-Raheb, oprichter en voorzitter van het *Dar Al-Kalima University College of Arts and Culture*, dat "ondanks de daling van het aantal christenen (...) de rol van kerken en kerkelijke instellingen nog steeds duidelijk zichtbaar is. De christelijke Palestijnen zijn wel niet talrijk, maar spelen via hun instellingen een onmisbare rol in het weefsel van de Palestijnse samenleving".

Bron: bit.ly/rolchristenen

Dank jullie wel!

Afgelopen Advent werd er door Kairos-Sabeel een bliksemactie gehouden om verder vorm en inhoud te geven aan het Mensenrechtenpad in Bethlehem, langs de muur.

Wij hadden aan Toine van Teeffelen gevraagd waar het AEI behoefte aan had. Zijn antwoord was: uitbreiding van de 250 muurposters waarop bijvoorbeeld verhalen van vrouwen over het leven in Palestina zijn geschreven. Zij beelden *soemoed* uit: standvastige hoop en veerkracht.

Toine zei: 'Nu zijn de jongeren en kinderen aan de beurt om iets van zichzelf en hun manier van geweldloos protest te uiten.' Wij hebben daar volmondig ja opgezegd en startten de adventsactie.

De plek waar deze posters komen te hangen is rond het huis van Claire Anastas. Deze familie is aan drie kanten door de muur ingesloten, maar zij blijven er wonen tegen beter weten in.

We wilden hiervoor € 1000 ophalen en dat is gelukt, dankzij jullie royale gaven.

Door Corona stagneert dit project in Bethlehem, maar Toine hoopt in mei/juni een begin te maken met dit uitdagende werk. Wordt vervolgd! Heel veel dank.

Marijke Egelie

Van bijbelstudie naar ziektekostenverzekering

Vanuit Jezus' opdracht 'Meisje, sta op' realiseerde een Palestijnse bijbelstudiegroep een collectieve zorgverzekering. Al 3000 families doen mee. Palestijnse christenen vormen een kleine gemeenschap. Dat vraagt veel van ze. Omar Harami (39), directeur van Sabeel, oecumenisch centrum voor Palestijnse bevrijdingstheologie, zegt: 'Ales draait om 'in Jezus' voetsporen gaan'.

Het verhaal over het dochttertje van Jairus sprak een van de groepen bijzonder aan. "Met de woorden 'Meisje, sta op' riep Jezus haar tot leven, terwijl iedereen dacht dat er geen redden meer aan was. Palestijnse christenen denken vaak dat er geen toekomst is voor hun gemeenschap. Daarom geeft dit verhaal zoveel kracht," zegt Harami. De bijbelstudiegroep ging over tot concrete actie. Zorg is voor Palestijnen niet goed geregeld. Israël laar dat links liggen. 'We brainstormden over een collectieve zorgverzekering,' vertelt Harami. 'Het begon als wild idee, maar inmiddels hebben 31 scholen een zorgverzekering voor hun medewerkers en 3000 christelijke families staan klaar om ook in te stappen. Nooit eerder gebeurde dat op zo'n grote schaal.'

Kern van het werk van Sabeel zijn de dertig bijbelstudiegroepen. In veel kerken is dit de eerste keer dat bijbelstudies worden geleid door gewone gemeenteleden. Sommige groepen komen twee keer per week bij elkaar, sommigen iedere maand. 'Ze zijn de negativiteit zat en willen verandering. Bijbelverhalen inspireren daarbij', vervolgt Harami. In de verhalen wordt gezocht naar inclusiviteit, gerechtigheid en geweldloosheid, die naar nu te transponeren zijn.

Kerk in Actie ondersteunt het gezamenlijke bijbelstudieprogramma van Sabeel met de Evangelisch Lutherse Kerk.

Meer op bit.ly/bijbelstudiesabeel

UITWEG is het info-bulletin van Kairos- Sabeel Nederland, 3x per jaar.
Meer op kairos-sabeel.nl email: info@kairos-sabeel.nl
post: Kairos-Sabeel Nederland, Jacobskerkhof 2, 3511 BL Utrecht
donaties: NL33 INGB 0003 2762 80 t.n.v. Kairos-Sabeel

Over 'gevaarlijke herinnering': Zochrot

Zochrot, opgericht in 2002, wil binnen de Israëlische gemeenschap meer bewustzijn creëren over de Nakba en voor het recht op terugkeer van de Palestijnse vluchtelingen die in en na 1948 uit hun woningen werden gedreven en vaak onder mensonwaardige omstandigheden leven.

Eigendomsbewijs en voordeursleutel van Palestijnse vluchtelingen in Libanon

Tijdens de laatstgehouden verkiezingen in Israël waren thema's als de Nakba, de vorming van een Palestijnse staat en dergelijke voor geen enkele partij onderdeel van het verkiezingsprogramma. Als voorlopig resultaat van een neokoloniale settlerpolitiek is de staat Israël erin geslaagd om fundamentele vraagstukken rond haar (voort-)bestaan grotendeels van de publieke agenda te doen verdwijnen. De Israëlische niet-gouvernementele organisatie Zochrot hanteerde daarentegen bij de verkiezingen de slogan 'Kies voor herinneren, stem voor terugkeer'. Daarmee zijn direct twee centrale activiteiten van Zochrot aangegeven. Zochrot roept Israëli's op om niet weg te kijken van wat in 1948 en daarna is aangericht, zoals de deportaties van Palestijnen, de oorlogsmisdaden, de roof en vernietiging van Palestijnse dorpen en steden enzovoort. Niet weggijken, maar de verantwoordelijkheid op je nemen voor de recente eigen ontstaansgeschiedenis en de ontwrichting die dat met zich brengt voor de Palestijnse samenleving tot op de dag van vandaag. Zolang die erkenning uitblijft zal het voortdurend uitwissen van materieel en immaterieel Palestijns bestaan en het wegduwen van herinneringen daaraan, de samenleving zwaar blijven belasten.

Zochrot deelt de visie dat vreedzaam samenleven van joodse Israëli's en Palestijnen heel goed mogelijk is. Het erkennen van het recht van verdreven Palestijnen op terugkeer is daarbij een belangrijk uitgangspunt. Die erkenning blijft niet louter theoretisch maar is volgens planologische berekeningen van Zochrot ook heel goed praktisch uitvoerbaar. Om die doelstelling, herstel van een ontwrichte samenleving, te bereiken ontwikkelt Zochrot tal van activiteiten: het geven van cursussen aan onderwijzend personeel, publicatie van brochures, tentoonstellingen, congressen, lezingen, videoproducties enzovoort. Bijzonder is het organiseren van excursies naar verwoeste Palestijnse dorpen en steden, die al dan niet weggewerkt zijn als natuurgebied of JNF-bos. Dat gebeurde onlangs nog op de Dag van het Land, 30 maart. Op zochrot.org is veel goede informatie te vinden. Het werk van Zochrot verdient onze steun en aandacht dubbel dwars. Nog eens uitnodigen voor een inspirerende bijeenkomst?

Jan den Hertog

The wave of prayer: de kracht van het gebed

The wave of prayer is jaren geleden in gang gezet door Sabeel Jeruzalem. Daarbij beogen ze dat een wereldwijd gezamenlijk bidden voor vrede en recht goed is, ondanks het feit dat het verhoren van de gebeden niet altijd gebeurt. Wat is dan de kracht van dat bidden? Ik denk dat de EEUWIGE, de ENE tot wie zij/wij bidden ons hoort, ons smeken opneemt in Zijn/Haar vrede. De psalmen, zolang geleden geschreven in tijden van ontheemd zijn, angst en nood geven ons een voorbeeld van dat blijven roepen en vragen. We hopen en durven te geloven dat ooit onverwachte gebeurtenissen het Palestijnse volk ten deel zullen vallen op die weg naar vrede en recht.

Daarom iedere week gebeden vanuit Jeruzalem die vertaald worden in het Nederlands, verzonden aan verschillende mensen en op de website kairos-sabeel.nl gezet. En dat gebeurt wereldwijd!

Denk je dat dat iets is voor jouw geloofsgemeenschap, zoals op een vaste plek in de zondasge vierign, of voor thuis, mail mij dan. Je krijgt ze toegestuurd. Stel je voor een golf van gebed die wekelijks door de wereld gaat! Vrede en alle goeds!

Marijke Egelie, egelie.smulders@hetnet.nl

Kairos-Sabeel in coronatijd

Helaas zijn 'live' ontmoetingen in coronatijd niet mogelijk. Dus geen inspiratiemiddag of boekpresentatie. Wat doen we wel?

- * Een nieuwe website ontwikkelen, volgende UITWEG is hij klaar.
- * De Reisprijs op poten zetten: we nodigen studenten uit een scriptie te schrijven over het conflict in het heilige Land.
- * En natuurlijk het online symposium over reizen naar Palestina/Israël van pagina 2.

**Kairos-Sabeel
Nederland**